

Ks. Kryspin RAK

UTWORZENIE, STATUS PRAWNY I ORGANIZACJA
RZYMSKOKATOLICKIEGO DUSZPASTERSTWA
WOJSKOWEGO W POLSCE
W ŚWIETLE OBOWIĄZUJĄCYCH PRZEPISÓW PRAWA CYWILNEGO
I KANONICZNEGO

Treść: 1. Początki i rozwój duszpasterstwa wojskowego; 2. Przywrócenie Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego; 3. Status prawny duszpasterstwa wojskowego; 4. Organizacja duszpasterstwa wojskowego; Zakończenie.

Słowa kluczowe: Ordynariat Polowy, Wojsko Polskie, Duszpasterstwo wojskowe, Diecezja Wojskowa, Kapelan wojskowy, Biskup polowy, Parafia wojskowa.

Keywords: Military Ordinariate, Polish Army, Military chaplaincy, Military Diocese, Military chaplain, Field bishop, Military parish.

Pośród wielu form duszpasterskiej aktywności Kościoła Katolickiego duszpasterstwo wojskowe zajmuje bardzo szczególne miejsce. Wynika to z faktu, iż Kościół zawsze z niezwykłą dbałością starał się zapewnić żołnierzom odpowiednią opiekę duchową stosownie do różnych okoliczności wynikających zarówno z czasu pokoju jak również wojny¹. Ordynariat Polowy Wojska Polskiego jako diecezja personalna jest instytucjonalnie zorganizowanym duszpasterstwem ze swoją strukturą, urzędami, przełożonymi, odpowiedzialnością i władzą kościelną². W swoich działaniach kieruje się przepisami prawa kanonicznego i cywilnego wydanymi przez odpowiednie władze kościelne i państwowe. W niniejszym artykule zostaną przedstawione konturowe zarysy funkcjonowania duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich. Przedmiotem bardziej szczegółowych rozważań stanie się status prawny i organizacja Ordynariatu Polowego w świetle obowiązującego prawa kanonicznego Kościoła Katolickiego i prawa cywilnego wydanego przez władze Rzeczypospolitej Polskiej.

¹ JOANNES PAULUS PP. II, Constitutio Apostolica qua nova Canonici ordinatio pro *Spirituali militum curae* datur, AAS 78 (1986) 481 - 486. Tekst polski w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, oprac. Kuria Polowa Wojska Polskiego, Warszawa 2001, 535.

² A. DZIĘGA, "Funkcje duszpasterstwa wojskowego", w: *Historia duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich*, red. J. Ziótek, A. Barańska, W. Matwiejczyk, D. Nawrot, E.M. Ziótek, Lublin 2004, 11.

1. Początki i rozwój duszpasterstwa wojskowego

Dzieje duszpasterstwa wojskowego na ziemiach polskich mają bardzo bogatą historię. Pierwsi duszpasterze pojawili się w wojsku polskim pod koniec X wieku, w okresie walk polsko – niemieckich. Do czasu wprowadzenia dla duchownych tzw. służby stałej, opiekę duszpasterską nad żołnierzami pełnili spowiednicy królów, książąt i dowódców wojskowych³. W pełni zorganizowane duszpasterstwo wojskowe pojawiło się na ziemiach polskich u schyłku XVII wieku jako jedno z pierwszych w Europie⁴. Stała posługa została wprowadzona uchwałami Sejmu Warszawskiego z 1690 roku, który ustanowił 36 etatowych kapelanów w wojsku polskim⁵.

W okresie II Rzeczypospolitej 5 lutego 1919 roku Stolica Apostolska utworzyła w Polsce Biskupstwo Polowe. Pierwszym Biskupem Polowym papież Benedykt XV mianował ks. dra Stanisława Galla biskupa pomocniczego Warszawy, który jako pierwszy w odrodzonym Wojsku Polskim zorganizował struktury duszpasterstwa wojskowego, utworzył korpus katolickiego duchowieństwa wojskowego, ustalił jego hierarchię oraz wypracował metody pracy duszpasterskiej. Duszpasterstwo wojskowe za jego biskupiej działalności uzyskało również kilkadziesiąt kościołów i kaplic⁶.

Następcą arcybiskupa Galla na Biskupstwie Polowym został w 1933 r. ks. dr Józef Gawlina mianowany przez papieża Piusa XI. Kontynuował on dzieło swego wielkiego poprzednika, którym było organizowanie opieki religijnej nad żołnierzami Wojska Polskiego⁷.

W pierwszych latach powojennych duszpasterstwo wojskowe do 21 kwietnia 1948 roku działało na podstawie konkordatu zawartego dnia 10.02.1925 r. pomiędzy Stolicą Apostolską a władzami RP⁸. W tym właśnie dniu Stolica Apostolska odwołała Statut Duszpasterstwa Wojskowego z 1926 roku, ponieważ nie odpowiadał on nowym warunkom, w jakich znalazło się duszpasterstwo, nie odpowiadał potrzebom wojska i w praktyce był niewykonalny. Stolica Apostolska zaleciła również, aby do czasu objęcia zwierzchnictwa nad duszpasterstwem przez Naczelnego Kapelana Wojska Polskiego całością spraw duszpasterstwa wojskowego zarządzał Episkopat Polski⁹. Biskupi w okresie PRL-u w swoich działaniach kilkakrotnie podejmowali próby reorganizacji duszpa-

³ B. RATAJCZAK, "Prawne aspekty duszpasterstwa wojskowego w Polsce w latach 1918-1993", w: *Historia et Ius*. Księga Pamiątkowa ku czci ks. prof. H. Karbownika, red. A. Dębiński, G. Górski, Lublin 1998, 531.

⁴ T. SOKOŁOWSKI, *Usytuowanie i funkcjonowanie duszpasterstwa w Wojsku Polskim*, Toruń 1996, 11.

⁵ "Rys historyczny duszpasterstwa wojskowego w Polsce", w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, dz. cyt., 61.

⁶ *Tamże*, 63 - 64; M. WESOŁOWSKI, *Życie i działalność abp. Stanisława Galla Pierwszego Biskupa Polowego Wojsk Polskich*, w: http://www.ordynariat.wp.mil.pl/pl/263_96.html (22.10.2010).

⁷ "Rys historyczny duszpasterstwa wojskowego w Polsce", art. cyt., 64; *Biskup Polowy Wojska Polskiego gen. dyw. arcybiskup Józef Gawlina (1933 - 1964)*, w: <http://www.ordynariat.wp.mil.pl/pl/19.html>, 22.10.2010 r.

⁸ M. WESOŁOWSKI, *Duszpasterstwo Wojska Polskiego w pierwszych latach powojennych*, Warszawa 2003, s. 12; Zob. *Konkordat zawarty pomiędzy Stolicą Apostolską a Rzeczpospolitą Polską*, podpisany w Rzymie dnia 10 lutego 1925 r., art. V, VII, XI. (Dz. U. 1925, nr 72, poz. 501).

⁹ B. RATAJCZAK, "Duszpasterstwo Wojskowe", w: *Prawo wyznaniowe*, red. H. Misztal, P. Stanisław, Lublin 2003, 319.

sterstwa wojskowego, aby przystosować go do nowych okoliczności i dać żołnierzom właściwą opiekę duszpasterską. Jednak biorąc pod uwagę fakt, iż sprawy opieki duszpasterskiej w wojsku polskim zostały w Polsce Ludowej zepchnięte na margines życia społecznego próby te nie doczekały się powodzenia¹⁰. Efektem nastawienia władz komunistycznych do Kościoła było, iż duszpasterstwo wojskowe w okresie Polski Ludowej nie doczekało się reorganizacji aż do 1989 roku¹¹.

2. Przywrócenie Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego

Bardzo ważnym momentem dla duszpasterstwa wojskowego w Polsce było uchwalenie w dniu 17 maja 1989 roku przez Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej dwóch aktów prawnych: „Ustawy o gwarancjach wolności sumienia i wyznania”¹² oraz „Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej”¹³. Pierwsza ustawa osobom odbywającym służbę wojskową, zgodnie z zasadami swojego wyznania uregulowała prawo do obchodzenia świąt religijnych, a także do uczestniczenia w czynnościach i obrzędach religijnych¹⁴. W świetle tej ustawy wszystkie osoby pełniące służbę wojskową mogą posiadać i korzystać z przedmiotów potrzebnych do uprawiania kultu i praktyk religijnych¹⁵. Wszystkie kościoły oraz związki wyznaniowe na mocy ustawy zyskały prawo do udzielania posług religijnych osobom pełniącym służbę¹⁶.

Bardziej istotne z perspektywy funkcjonowania i odrodzenia się Ordynariatu Polowego WP było przyjęcie drugiej ustawy („Ustawy o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej”), która wprowadziła nową regulację prawną duszpasterstwa wojskowego. Przepisy, które uregulowały status prawny duszpasterstwa wojskowego zawarte są w art. 8 i 25 - 29 niniejszej ustawy, która po raz pierwszy od 1948 roku używa określenia Ordynariat Polowy Wojska Polskiego¹⁷. Artykuł 8 nadaje Ordynariatowi osobowość prawną¹⁸. Artykuł 25 zapewnia swobodę wypełniania praktyk religijnych osobom pełniącym służbę wojskową oraz ich rodzinom¹⁹. Żołnierzom w

¹⁰ H. BURZYŃSKI, "Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym", Radom 1999, 29.

¹¹ B. RATAJCZAK, "Duszpasterstwo Wojskowe", *art. cyt.*, 319 - 320.

¹² Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania. (Dz. U. 1989, nr 29, poz. 155).

¹³ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej. (Dz. U. 1989, nr 29, poz. 154).

¹⁴ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o gwarancjach wolności sumienia i wyznania, art. 2, p. 2. (Dz. U. 1989, nr 29, poz. 155).

¹⁵ *Tamże*, art. 4, ust. 1 p.1.

¹⁶ *Tamże*, art. 19, ust. 1; art. 19, ust. 2 p. 3.

¹⁷ B. RATAJCZAK, "Prawne aspekty duszpasterstwa wojskowego w Polsce w latach 1918-1993", *art. cyt.*, 539; Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 8 ust. 1 p. 1. (Dz. U. 1989, nr 29, poz. 154).

¹⁸ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 8 ust. 1 p. 1. (Dz. U. 1989, nr 29, poz. 154).

¹⁹ Ustawa z dnia 17 maja 1989 r. o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej, art. 25 p. 1. (Dz. U. 1989, nr 29, poz. 154).

czynnej służbie wojskowej zapewnia możliwość uczestniczenia – poza terenem jednostek wojskowych – we Mszy św. w niedziele i święta oraz w innych praktykach religijnych organizowanych w kościołach garnizonowych lub niegarnizonowych, jeśli nie koliduje to z ważnymi obowiązkami służbowymi²⁰. Troska o realizację powyższych norm została nałożona na kapelana wojskowego, który ma to czynić poprzez indywidualny kontakt z dowódcami jednostek wojskowych oraz żołnierzami. Kapelani wojskowi uzyskali w tym zakresie pełną swobodę kontaktowania się z żołnierzami na terenie jednostek wojskowych, w terminach uzgodnionych z dowódcami tych jednostek. Ustawa określiła, że do czasu powołania Ordynariatu Polowego WP duszpasterstwem wojskowym kieruje Generalny Dziekan WP, jako naczelny kapelan wojskowy²¹. Jego organem wykonawczym jest Generalny Dziekanat Wojska Polskiego²². Dogodne okoliczności sprzyjające przywróceniu Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego powstały na skutek przemian społeczno – politycznych, które w Polsce dokonały się w latach 1989 - 1990²³.

W dniu 21 stycznia 1991 papież Jan Paweł II przychyłając się do prośby Konferencji Episkopatu Polski oraz postulatów Władz Rzeczypospolitej wydał dekret na mocy, którego przywrócił Ordynariat Polowy w Polsce. Papież zaznaczył, iż nowo przywrócone duszpasterstwo wojskowe ma w swoich działaniach duszpasterskich kierować się przepisami ogólnymi zawartymi w Konstytucji Apostolskiej *Spirituali militum curae*, własnymi Statutami wydanymi przez Stolicę Apostolską i powszechnym prawem kościelnym zawartym w Kodeksie Prawa Kanonicznego²⁴. Również w dniu 21 stycznia 1991 roku Jan Paweł II Bullą Nominacyjną powołał na urząd Biskupa Polowego Wojska Polskiego ks. prałata dr Sławoja Leszka Głódzia²⁵. W ten oto sposób rozpoczął się nowy rozdział posługi duszpasterskiej w wojsku, w wolnej i demokratycznej Polsce²⁶.

3. Status prawny duszpasterstwa wojskowego

Już podczas trwania Soboru Watykańskiego II zwrócono uwagę na potrzebę organizacji duszpasterstwa wojskowego, co znalazło swój wyraz w dekrete *Christus Dominus*. Dokument soborowy (nawiązując do wydanej w 1951 r. przez Kongregację Konsystorialną instrukcji *Solemne Semper*, która jako pierwsza ustaliła zasadę tworzenia wikariatów polowych²⁷), zaleca, aby w miarę możliwości we wszystkich krajach utworzyć

²⁰ *Tamże*, art. 25 p. 2.

²¹ Przez okres funkcjonowania Generalnego Dziekanatu funkcje Generalnego Dziekana WP pełnili: ks. płk Wilhelm Kubsz, ks. płk Stanisław Warchałowski, ks. płk Wacław Pyszkowski, ks. płk Roman Szemraj, ks. płk Julian Humeński i ks. płk Florian Klewiado.

²² B. RATAJCZAK, "Prawne aspekty duszpasterstwa wojskowego w Polsce w latach 1918-1993", *art. cyt.*, 539.

²³ "Rys historyczny duszpasterstwa wojskowego w Polsce", *art. cyt.*, 69.

²⁴ Dekret Kongregacji ds. Biskupów przywracający Ordynariat Polowy w Polsce, 21 I 1991, w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, *dz. cyt.*, 543.

²⁵ Bulla Nominacyjna Ojca Świętego Jana Pawła II dla ks. dr Sławoja Leszka Głódzia, 21 I 1991, w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, *dz. cyt.*, 544.

²⁶ B. RATAJCZAK, "Prawne aspekty duszpasterstwa wojskowego w Polsce w latach 1918-1993", *art. cyt.*, 541.

²⁷ Zob. Sacra Congregatio Consistorialis, Instrucio De Vicariis Castrensibus *Solemne semper*, 23 IV 1951, w: AAS 43 (1951) 562 - 565.

wikariaty polowe, wzywając jednocześnie wikariuszy polowych i kapelanów do godnej współpracy z biskupami diecezjalnymi²⁸. Promulgowany przez papieża Jana Pawła II nowy Kodeks Prawa Kanonicznego²⁹ w 1983 r. stanowiąc w kan. 569, iż: *Pozycja kapelanów wojskowych jest regulowana specjalnymi ustawami* zachował w mocy wyżej wymienioną instrukcję *Solemne Semper*, która w rozumieniu kodeksu była ustawą specjalną w stosunku do innych ustaw³⁰.

Rozstrzygnięcie w kwestii pojęcia i natury Ordynariatów Polowych przyniósł dokument w randze konstytucji apostolskiej wydany przez papieża Jana Pawła II *Spirituali militum curae*, który wszedł w życie 21 sierpnia 1986 r.³¹. Według tej konstytucji Ordynariat Wojskowy, który można również nazywać polowym upodabnia się pod względem prawnym do diecezji i jest okręgiem kościelnym o szczególnym charakterze. Rządzi się on własnymi statutami, które nadaje Stolica Apostolska³². Dokument określa również, że Ordynariat Wojskowy składa się z tych samych elementów co każda diecezja, czyli Kościół partykularny. Posiada więc swojego pasterza, którym z reguły jest własny biskup z własnym kościołem ordynariatu, posiada własne prezbiterium diecezjalne (z Radą Kapłańską), a także własnych wiernych³³.

Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce z dnia 21 stycznia 1991 roku potwierdził, iż Ordynariat Polowy jest okręgiem kościelnym zrównanym prawnie z diecezją, posiadającym własnego Biskupa Polowego, któremu powierzona jest pasterska troska o część Ludu Bożego z różnych tytułów związanego ze służbą w Wojsku Polskim³⁴.

Na gruncie prawa państwowego można wskazać cztery podstawowe akty prawne, które zgodnie z zawartymi w nich uregulowaniami wskazywały jak Ordynariat Polowy miał realizować w Siłach Zbrojnych zadania duszpasterskie przewidziane w prawie kanonicznym.³⁵

Dwa pierwsze to wspomniane już ustawy uchwalenie w dniu 17 maja 1989 roku przez Sejm Polskiej Rzeczypospolitej Ludowej: Ustawa o gwarancjach wolności sumienia i wyznania” oraz „Ustawa o stosunku Państwa do Kościoła Katolickiego w Rzeczypospolitej Polskiej.

Aktem prawnym, który niejako doprecyzował statut Katolickiego Duszpasterstwa Wojskowego w Polsce był Konkordat zawarty w dniu 28 lipca 1993 r. między Stolicą

²⁸ W. GÓRALSKI, "Struktura prawna duszpasterstwa wojskowego w świetle konstytucji apostolskiej Papieża Jana Pawła II „*Spirituali Militum Curae*” z 21 IV 1986 r.", *Prawo Kanoniczne* 32 (1989), nr 3 - 4, s. 143 - 144; DB 43.

²⁹ *Kodeks Prawa Kanonicznego* z 1917 r. w kwestii kapelanów wojskowych zamieścił w kan. 451 § 3 następującą dyspozycję: „*Odnosnie do kapelanów wojskowych, zarówno większych jak i mniejszych, należy mieć na uwadze szczególne przepisy Stolicy Świętej*” (CIC kan. 451 § 3).

³⁰ W. GÓRALSKI, "Struktura prawna duszpasterstwa wojskowego...", *art. cyt.*, 145.

³¹ *Tamże*.

³² *Spirituali militum curae* I § 1.

³³ H. BURZYŃSKI, "Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym", *art. cyt.*, 120.

³⁴ "Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce", 28 II 1991, w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, dz. cyt., 548.

³⁵ T. PŁOSKI, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim. Studium prawne z uwzględnieniem praw człowieka i prawa humanitarne*, Olsztyn 2006, 72.

Apostolską a Rzeczpospolitą Polską. Na uwagę zasługuje art. 16 § 1 gdzie czytamy: „Opiekę duszpasterską nad żołnierzami wyznania katolickiego w czynnej służbie wojskowej, w tym również zawodowej, sprawuje w ramach ordynariatu polowego Biskup Polowy zgodnie z prawem kanonicznym i statutem zatwierdzonym przez Stolicę Apostolską w porozumieniu z kompetentnymi władzami Rzeczypospolitej Polskiej”³⁶

Kolejnym bardzo ważnym aktem prawnym była Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej uchwalona 2 kwietnia 1997 r. przez Zgromadzenie Narodowe i przyjęta przez społeczeństwo w referendum 25 maja 1997³⁷. Na uwagę zasługuje art. 25, 48 i szczególnie art. 53 § 2 Konstytucji, w którym czytamy: „Wolność religii obejmuje wolność wyznawania lub przyjmowania religii według własnego wyboru oraz uzewnętrzniania indywidualnie lub z innymi, publicznie lub prywatnie, swojej religii przez uprawianie kultu, modlitwę, uczestniczenie w obrzędach, praktykowanie i nauczanie. Wolność religii obejmuje także posiadanie świątyń i innych miejsc kultu w zależności od potrzeb ludzi wierzących oraz prawo osób do korzystania z pomocy religijnej tam, gdzie się znajdują”³⁸.

W sprawie współpracy organów wojskowych z Ordynariatem Polowym WP zostało wydane kilka zarządzeń: wytyczne Ministra Obrony Narodowej, (które obowiązywały przez 3 lata), Zarządzenie Ministra Obrony Narodowej nr 72/MON z 6 kwietnia 1994 r. w którym stwierdzano, że Ordynariat Polowy jest integralną częścią Sił Zbrojnych RP. Zarządzenie Szefa Sztabu Generalnego WP nr 32/ORG z 1 czerwca 1994 r. w którym szczegółowo zostały ustalone zasady współpracy dowódców wojskowych z katolickim duszpasterstwem wojskowym. Ponadto zarządzenie precyzowało zasady działania i współpracy między dowódcami poszczególnych szczebli organizacyjnych sił zbrojnych a duszpasterstwem wojskowym, jak również uprawnienia biskupa polowego w zakresie występowania w sprawach duszpasterstwa do zastępców Szefa Sztabu Generalnego WP, dowódców okręgów wojskowych i rodzajów Sił Zbrojnych, szefów instytucji WP. Zarządzenie określało także obowiązki dziekanów i kapelanów³⁹.

4. Organizacja duszpasterstwa wojskowego Ordynariat Polowy – diecezja

Konstytucja Apostolska *Spirituali militum curae* – ukazała nowe podejście w kwestii rozumienia pojęcia i natury Ordynariatu Polowego, który od chwili wejścia w życie nowej ustawy jest upodobniony do diecezji i tak jak diecezja posiada określoną część Ludu Bożego, którą stanowią wierni należący do Ordynariatu Polowego WP⁴⁰.

Według Statutu Ordynariatu Polowego WP oraz Konstytucji Apostolskiej *Spirituali militum curae* „jurysdykcji Biskupa Polowego podlegają wierni katolicy należący do Ordynariatu, czyli: - żołnierze zawodowi ich współmałżonkowie, dzieci także pełnoletnie, o ile mieszkają w domu rodziców oraz dzieci i krewni zamieszkujący wraz z

³⁶ Konkordat między Stolicą Apostolską i Rzeczpospolitą Polską, podpisany w Warszawie w dniu 28 lipca 1993 r. (Dz. U. 1998, nr 51, poz. 318).

³⁷ T. PŁOSKI, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim, dz. cyt.*, 70.

³⁸ Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz. U. 1997, nr 78, poz. 483).

³⁹ T. PŁOSKI, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim, dz. cyt.*, 73-76.

⁴⁰ H. BURZYŃSKI, "Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym", *art. cyt.*, 116.

nimi; - żołnierze w czynnej służbie wojskowej (niezawodowej) w czasie pełnienia tej służby; - pracownicy cywilni zatrudnieni na stałe w jednostkach (instytucjach) wojskowych oraz w domach prywatnych osób pełniących służbę wojskową; uczniowie szkół wojskowych; - zatrudnieni lub przebywający w szpitalach wojskowych, w domach starców i podobnych instytucjach wojskowych; - członkowie instytutów zakonnych i wierni świeccy zatrudnieni na stałe przez Ordynariusza Polowego lub za jego zgodą⁴¹.

5. Biskup Polowy

Konstytucja *Spirituali militum curae* stanowi, że Ordynariatem wojskowym kieruje jego własny ordynariusz, który z zasady (*pro norma*) posiada sakrę biskupią i jest wyposażony we wszystkie uprawnienia biskupów diecezjalnych oraz te same co oni obowiązki, chyba że co innego wynika z samej natury rzeczy lub ze statutów partykularnych⁴². Biorąc pod uwagę powyższe założenia należy stwierdzić, iż do Biskupa Polowego stosują się wszystkie normy Kodeksu Prawa Kanonicznego zawarte w kanonach 381 - 402. Biskupa polowego w sposób nieskrepowany mianuje, ustanawia lub zatwierdza Papież⁴³. Kandydatów na ten urząd przedstawia Nuncjusz Apostolski, po przedniej konsultacji z kompetentnymi władzami kościelnymi i organami rządu. Biskup Polowy z racji przewodzenia kościołowi partykularnemu cieszy się prawami biskupa diecezjalnego⁴⁴ i wchodzi w skład Konferencji Biskupów⁴⁵.

Konstytucja *Spirituali militum curae* rozstrzyga, że jurysdykcja Ordynariusza Wojskowego jest: - personalna i „może być wykonywana w stosunku do osób należących do Ordynariatu nawet wówczas, kiedy te znajdują się czasowo poza granicami swojego kraju”; - zwyczajna, zarówno „*pro foro interno*”, jak również „*pro foro externo*”; - własna, ale złączona (*comulativa*) z jurysdykcją biskupa diecezjalnego, bowiem osoby podlegające jurysdykcji Biskupa Polowego są również ściśle związane z kościołem partykularnym, do którego przynależą z racji zamieszkania lub obrządku⁴⁶.

Ordynariusz wojskowy występuje w imieniu ordynariatu we wszystkich sprawach, które w sposób prawny do niego się odnoszą⁴⁷. Obowiązki Biskupa Polowego wobec powierzonego sobie ludu są takie same jak biskupów diecezjalnych. Wykonuje on posługę: nauczania, uświęcania i kierowania czyli pasterzowania⁴⁸.

⁴¹ "Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce", *art. cyt.*, 548 - 549; *Spirituali militum curae* X § 1 - 4.

⁴² *Spirituali militum curae* II § 1.

⁴³ Kan. 163 i 377 § 1; *Spirituali militum curae* II § 2.

⁴⁴ Kongregacja ds. Biskupów wydała w tej sprawie dekret na mocy którego jurysdykcja Biskupa Polowego została zrównana z Biskupem Diecezjalnym. Zob. Dekret Kongregacji ds. Biskupów zrównujący jurysdykcję Biskupa Polowego z Biskupem Diecezjalnym, 25 III 1998, w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, *dz. cyt.*, 552.

⁴⁵ "Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce", *art. cyt.*, 549.

⁴⁶ *Spirituali militum curae* IV § 1 - 3.

⁴⁷ Kan. 393.

⁴⁸ H. BURZYŃSKI, "Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym", *art. cyt.*, 123.

Zgodnie z art. 9 Statutu Ordynariatu Polowego w sytuacji, jeśli w działaniu stolicy biskupiej nastąpi przeszkoda lub wakans, wówczas Ordynariatem Polowym zarządza wikariusz generalny wspomagany przez Kolegium Konsultorów, który w tej sytuacji posiada te same prawa i obowiązki co administrator diecezji (kan. 409 - 430). Gdyby zabrakło wikariusza generalnego lub miał przeszkodę wówczas obowiązki administratora diecezji, wyłącznie co do jurysdykcji kościelnej pełni kapelan wybrany przez Kolegium Konsultorów zgodnie z przepisami prawa kanonicznego, chyba że Stolica Apostolska wyda inne zarządzenie⁴⁹.

Kuria Polowa

Kurię polową WP tworzą osoby i instytucje powołane przez biskupa polowego w celu zarządzania ordynariatem i koordynowania zadań duszpasterskich w diecezji wojskowej. W skład kurii wchodzi następujące agendy: oddział administracji kościelnej, oddział duszpasterski, oddział organizacyjno-administracyjny, wydział ekonomiczno-finansowy, wydział organizacyjno-personalny, wydział infrastruktury i gospodarki materiałowej, kancelaria jawna, redakcja „Naszej Służby” i sekretariat biskupa polowego. Pracą kurii kieruje kanclerz.⁵⁰

Dekanaty i parafie wojskowe

Ordynariat Polowy Wojska Polskiego w celu ułatwienia i skoordynowania pracy duszpasterskiej został podzielony na dekanaty⁵¹ odpowiadające rodzajom sił zbrojnych, okręgom wojskowym i korpusom. W oparciu o decyzje prawne Ministerstwa Spraw Wewnętrznych i Administracji powołano dekanaty: Straży Granicznej i Biura Ochrony Rządu. Erygowano również dekanat Grekokatolicki, nad którym Biskup Polowy sprawuje jedynie jurysdykcję wojskową⁵². Na czele dekanatów stoją księża dziekani mianowani przez Biskupa Polowego⁵³.

Instrukcja Biskupa Polowego o strukturze duszpasterskiej Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego precyzuje pojęcie parafii wojskowej. Według niej parafia wojskowa to określona przez Biskupa Polowego część diecezji wojskowej, powierzona trosce duszpasterskiej proboszcza wojskowego⁵⁴. Zgodnie z Konstytucją Apostolską *Spirituali militum curae* kapłani, którzy w Ordynariacie Polowym zostali ustanowieni kapelanami posiadają na wyznaczonym im terenie i wobec osób, nad którymi sprawują jurysdykcję

⁴⁹ "Statut Ordynariatu Wojskowego czyli Polowego w Polsce", *art. cyt.*, 549.

⁵⁰ T. PŁOSKI, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim*, *dz. cyt.*, 119-120.

⁵¹ Według stanu na 31 grudnia 2009 roku w Ordynariacie Polowym WP zostało utworzonych 10 dekanatów. Zob. Informator Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2010, Warszawa 2010. 11 lutego 2010 r. Biskup Polowy Tadeusz Płoski ogłosił dekret w którym powołał Dekanat Inspektoratu Wojskowej Służby Zdrowia. Zob. Biskup Tadeusz Płoski powołał Dekanat Inspektoratu Wojskowej Służby Zdrowia i parafię personalną przy Wojskowym Instytucie Medycznym (krótka) w: http://www.ordynariat.wp.mil.pl/pl/395_8964.html, 23.10.2010 r.

⁵² T. PŁOSKI, *Organizacja duszpasterstwa wojskowego w Europie w okresie pontyfikatu Jana Pawła II*, cz. II, w: http://www.ordynariat.wp.mil.pl/pl/263_114.html, 22.10.2010 r.

⁵³ A. MEZGLEWSKI, H. MISZTAŁ, P. STANISZ, *Prawo wyznaniowe*, Warszawa 2006, 200.

⁵⁴ "Instrukcja Biskupa Polowego o strukturze duszpasterskiej Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego", 7 XII 1992, w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, *dz. cyt.*, 559.

uprawnienia i obowiązki proboszczów, chyba że z samej natury rzeczy albo ze statutów partykularnych wynika co innego⁵⁵. Powierzenie urzędu proboszczowskiego z zachowaniem przepisu kan. 682 § 1 przysługuje Ordynariuszowi Wojskowemu. Dokonuje się ono przez swobodne nadanie (kan. 523). W okresie funkcjonowania Generalnego Dziekanatu przy niektórych kościołach wojskowych w Polsce utworzone zostały przez miejscowych biskupów diecezjalnych parafie terytorialne zwane "cywilnymi". Ich powołanie oraz wzajemne relacje z duszpasterstwem wojskowym prowadzonym przy tych kościołach określały specjalne umowy sporządzane między diecezją, a Generalnym Dziekanatem przy równoczesnej zgodzie władz państwowych. Od momentu przywrócenia Ordynariatu Polowego oraz zorganizowania duszpasterstwa wojskowego w formie parafii wojskowych, parafie terytorialne (diecezjalne) istniejące jednocześnie z parafiami wojskowymi (personalnymi) przy tych samych kościołach garnizonowych zaczęto określać mianem „parafii wojskowo – cywilnych”. Ponadto Ordynariat Polowy podtrzymał wcześniejsze zobowiązania Generalnego Dziekanatu w kwestii prowadzenia przez kapelanów wojskowych parafii terytorialnych przy świątyniach garnizonowych⁵⁶.

Parafię wakującą biskup winien powierzyć temu kapłanowi, którego po rozważeniu wszelkich okoliczności uzna za odpowiedniego do wypełniania w niej pasterskiej posługi⁵⁷.

Pełną władzę pasterską proboszcz otrzymuje z chwilą objęcia parafii w kanoniczne posiadanie⁵⁸.

Władza proboszcza wojskowego w jego parafii jest władzą: - zwyczajną tj. związaną z urzędem zarówno w zakresie zewnętrznym jak również wewnętrznym; - własną, nie zastępczą; - personalną, tzn. wykonywaną wobec osób należących do okręgu parafii wojskowej, również wtedy gdy osoby te przebywają poza tym okręgiem. Personalność tej władzy należy rozumieć kumulatywnie z proboszczem miejsca, ze względu na to, iż ci sami wierni niejednokrotnie podlegają podwójnej władzy: kapelana wojskowego i proboszcza miejsca z racji tego samego zamieszkania w obrębie parafii wojskowej oraz na terenie parafii terytorialnej⁵⁹.

W zależności od potrzeb duszpasterskich Biskup Polowy może przydzielić proboszczowi, zgodnie z prawem kanonicznym, jednego lub kilku wikariuszy. Zarówno proboszczów jak i wikariuszy parafii wojskowych w wypełnianiu ich misji obowiązują normy zawarte w Kodeksie Prawa Kanonicznego (kan. 515 - 552). Oprócz tych obowiązków Biskup Polowy w art. 36 swojej instrukcji wylicza pozostałe zadania proboszczów wojskowych, którzy winni: - troszczyć się o to, aby żołnierze w jednostkach wojskowych znajdujących się na terenie danej parafii mieli zapewnioną opiekę duszpasterską, a szczególnie możliwość uczestniczenia we Mszy św. w niedziele i święta, udział w regularnej katechezie oraz możliwość indywidualnego spotkania się z kapłanem woj-

⁵⁵ *Spirituali militum curae VII.*

⁵⁶ Z. REĆKO, *Parafie wojskowe*, w: http://www.katedrapolowa.pl/parafie_wojskowe.php (22.10.2010)

⁵⁷ H. BURZYŃSKI, "Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym", *art. cyt.*, 150 - 151.

⁵⁸ T. PAWLUK, *Prawo kanoniczne według Kodeksu Jana Pawła II. Lud Boży jego nauczanie i uświęcanie*, Olsztyn 2002, t. 2, s. 242.

⁵⁹ J. DUDZIAK, "Asystencja przy zawieraniu małżeństwa w parafii wojskowej (garnizonowej) według konstytucji apostolskiej *Spirituali militum curae*", *Polonia Sacra*, VI(XXIV), nr 10(54), 120- 121.

skowym; - współpracować z dowództwem wojskowym celem skoordynowania przedsięwzięć duszpasterskich z planem zajęć żołnierzy; - szczególną troską duszpasterską otoczyć kadre oficerską, rodziny wojskowe, emerytowanych oficerów i żołnierzy WP oraz ich rodziny; - organizować i odpowiednią troską otaczać kościoły, kaplice wojskowe i izby modlitwy; - składać wizyty duszpasterskie w rodzinach wojskowych, a także poza terenem wojskowym jeżeli rodzina o to prosi; - składać regularne meldunki do Kurii Biskupiej na temat prowadzonych przedsięwzięć duszpasterskich; - w sprawach duszpasterskich stosować się do ustaleń podejmowanych podczas kongregacji dekanalnych⁶⁰.

Prezbiterium Diecezji Wojskowej

Konstytucja *Spirituali militum curae* w art. VI § 1 stanowi, że ordynariaty polowe mają także swoje prezbiterium, które jest utworzone z duchowieństwa diecezjalnego i zakonnego.⁶¹ Wszyscy kapelani w sprawach związanych z duszpasterstwem i dyscypliną kościelną są zobowiązani do przestrzegania prawa kościelnego zarówno powszechnego jak i partykularnego jak również regulaminu wojskowego w sprawach dyscypliny wojskowej. Mają oni obowiązek zawsze stawić się na wezwanie Biskupa Polowego jak również Wikariusza Generalnego⁶². Ponadto kapelani są zobowiązani, aby w swojej pracy duszpasterskiej realizować programy duszpasterskie zatwierdzone przez Konferencję Episkopatu Polski, Biskupa Polowego oraz biskupów diecezji na terenie których prowadzą duszpasterstwo. Są również zobowiązani do braterskiej współpracy z księżmi diecezjalnymi i zakonnymi w swoim dekanacie, zwłaszcza do udziału w zjazdach i kongregacjach dekanalnych, pomocy przy spowiedziach świętych podczas rekolekcji oraz do utrzymywania różnorodnych form współpracy duszpasterskiej⁶³.

Szczegółową strukturę organizacyjną Diecezji Wojskowej określa etat, który na wniosek Biskupa Polowego został zatwierdzony przez Szefa Sztabu Generalnego WP. W ramach restrukturyzacji Sił Zbrojnych RP Minister Obrony Narodowej 13 grudnia 2005 roku zatwierdził zmiany do obowiązującego dotychczas etatu. W zbiorczym etacie księży kapelanów znalazły się następujące grupy księży: ksiądz kapelan dziekan, ksiądz kapelan rejonu, ksiądz kapelan proboszcz, ksiądz kapelan administrator, ksiądz kapelan wikariusz starszy, ksiądz kapelan wikariusz młodszy, ksiądz kapelan.⁶⁴ Zarówno Biskup Polowy, jak i kapelani mogą przyjmować stopnie wojskowe, honory, uposażenie i emeryturę, po uprzednim uzgodnieniu z kompetentnymi władzami rządowymi⁶⁵.

Duchowni przeznaczeni do pracy wśród wojska mogą być inkardynowani do Ordynariatu Polowego – może się to dokonać dwojako: - Ordynariusz Wojskowy za aprobatą Stolicy Apostolskiej może erygować własne seminarium duchowne i wówczas alumn takiego seminarium przyjmując sakrament święceń w stopniu diakonatu zgodnie z kan.

⁶⁰ "Instrukcja Biskupa Polowego o strukturze duszpasterskiej Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego", art. cyt., 559.

⁶¹ Por. kan.498 §1, nr 2 KPK; art. III § 10 Statutu Ordynariatu Polowego.

⁶² H. BURZYŃSKI, "Struktura duszpasterstwa wojskowego w kościelnym prawie powszechnym", art. cyt., 159.

⁶³ Tamże.

⁶⁴ T. PŁOSKI, *Duszpasterstwo w Wojsku Polskim*, dz. cyt., 119.

⁶⁵ Tamże.

266 §1 uzyskałby w ten sposób inkardynację⁶⁶; - inną formą inkardynacji jest przyjęcie przez Biskupa Polowego zgodnie z kan. 267 §1 do swojej diecezji duchownego należącego do innego Kościoła partykularnego⁶⁷.

W stosunku do kapelanów wojskową władzę dyscyplinarną sprawuje wyłącznie Biskup Polowy⁶⁸.

Minister Obrony Narodowej w latach 2001 – 2005 Jerzy Szmajdziński wyjaśniając kwestie ustawowych uregulowań dotyczących funkcjonowania osób duchownych w ramach Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego napisał:

„Kapelani wojskowi pełnią zawodową służbę wojskową na stanowiskach służbowych przewidzianych w etacie jednostki wojskowej jako stanowiska oficerskie. Kandydat na żołnierza zawodowego, w tym na kapelana wojskowego, posiadający zdolność psychiczną i fizyczną do tej służby, ustaloną przez wojskowe komisje lekarskie oraz wyższe wykształcenie i złożony egzamin na oficera, jest mianowany w korpusie oficerów zawodowych na pierwszy stopień wojskowy podporucznika. Następnie zostaje powołany do zawodowej służby wojskowej (stosownie do potrzeb sił zbrojnych w tym zakresie) i wyznaczony na stanowisko służbowe, w tym przypadku na kapelana wojskowego”⁶⁹. Z powyższego wynika jednoznacznie, jaki jest status kapelana wojskowego jako żołnierza zawodowego w korpusie oficerskim Wojska Polskiego.

Zakończenie

Przebadanie materiałów źródłowych pozwoliło zobrazować zagadnienie odnoszące się do Ordynariatu Polowego WP, jego status prawnokanoniczny oraz strukturę organizacyjną. Kościół katolicki zawsze stosownie do różnych okoliczności starał się zapewnić żołnierzom odpowiednią opiekę duchową. Dlatego też trudno się dziwić, iż z chwilą odzyskania przez Polskę wolności spod jarzma komunizmu mając żywo w pamięci długą i bardzo bogatą tradycję obecności kapelanów wojskowych w strukturach Sił Zbrojnych RP rozpoczęto odtwarzanie struktur duszpasterstwa wojskowego. Stolica Apostolska przychylając się do prośby Konferencji Episkopatu Polski oraz władz Narodu Polskiego w dniu 21 stycznia 1991 roku przywróciła Ordynariat Polowy Wojska Polskiego. Odrodzony Ordynariat Polowy miał w swoich działaniach zgodnie z dekretem Kongregacji ds. Biskupów kierować się przepisami ogólnymi Konstytucji Apostolskiej Jana Pawła II *Spirituali militum curae*, własnymi Statutami wydanymi przez Stolicę Apostolską oraz powszechnymi prawami kościelnymi. W sprawie współpracy organów wojskowych z Ordynariatem Polowym WP zostały wydane odpowiednie akty prawne.

⁶⁶ W. GÓRALSKI, "Struktura prawna duszpasterstwa wojskowego...", *art. cyt.*, 148.

⁶⁷ E. SZTAFAROWSKI, *Podręcznik prawa kanonicznego*, Warszawa 1985, t. 1, s. 321.

⁶⁸ Zarządzenie nr 72/MON Ministra Obrony Narodowej z dnia 6 kwietnia 1994 roku w sprawie organizacyjnego usytuowania Ordynariatu Polowego w resorcie obrony narodowej oraz współpracy organów wojskowych z Ordynariatem Polowym, w: *Schematyzm Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego 2000*, *dz. cyt.*, 596.

⁶⁹ Zob. Odpowiedź Ministra Obrony Narodowej - z upoważnienia Prezesa Rady Ministrów - na interpelację nr 878 w sprawie ustawowych uregulowań dotyczących funkcjonowania osób duchownych w ramach Ordynariatu Polowego Wojska Polskiego, w: <http://orka2.sejm.gov.pl/IZ4.nsf/main/27F87836,22.10.2010.r>.

Reasumując można stwierdzić, iż organizacja duszpasterstwa wojskowego w Wojsku Polskim a także normy prawne, które prawo kanoniczne i cywilne nadaje Ordynariatowi Polowemu Wojska Polskiego pozwalają mu w pełni realizować swoje zadania duszpasterskie w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej.

ESTABLISHMENT, LEGAL STATUS AND ORGANIZATION OF THE ROMAN CATHOLIC
MILITARY CHAPLAINCY IN POLAND

IN THE LIGHT OF THE BINDING PROVISIONS OF CIVIL AND CANON LAW

Summary

The history of military chaplaincy on the territories of Poland is an interesting subject, and one relevant to our times. Upon entering the Polish Armed Forces, military chaplains become officers of the Polish Army. Their service stems from their being primarily priests – ministers of the sacraments and sowers of the word of God. They minister to military parishes and chaplaincy centres scattered throughout the whole territory of the Republic of Poland and abroad.

The author, who is a military chaplain himself, but also a canonist, having briefly presented an outline of the establishment of the military chaplaincy on the territory of Poland, aims to depict the current organization of the Military Ordinariate of the Polish Army in the light of the presently binding provisions of canon and state law.